

राज्यातील गड व किल्ले यांचे जतन व संवर्धन
करणेबाबत मार्गदर्शन करण्यासाठी गड संवर्धन
समितीची पुनर्स्थापना करणेबाबत...

महाराष्ट्र शासन

पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग

शासन निर्णय क्रमांक : समिती-२०२२/प्र.क्र.१४०/सां.का.३

हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा रोड,

मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२

दिनांक : - ३० नोव्हेंबर, २०२२

- वाचा :-** १) शासन निर्णय, पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग क्र.संकीर्ण-२०१४/प्र.क्र.१५६/सां.का.३,
दिनांक ३०.०३.२०१५
२) शासन निर्णय, पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग क्र.संकीर्ण-२०१४/प्र.क्र.१५६/सां.का.३,
दिनांक २१.०५.२०१८
३) शासन निर्णय, पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग क्र.समिती-२०२०/प्र.क्र.१४/सां.का.३,
दिनांक १८.०१.२०२०

प्रस्तावना:-

छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या प्रेरणादायी जीवनाची नवीन पिढीला ओळख करून देण्यासाठी तसेच राज्यातील गड व किल्ले यांचे जतन व संवर्धन करण्याकरीता मार्गदर्शन करण्याकरीता तत्कालीन मा. मंत्री, सांस्कृतिक कार्य यांच्या अध्यक्षतेखाली संदर्भाधीन क्र.१ च्या शासन निर्णयान्वये गड संवर्धन समिती स्थापन करण्यात आली होती. या गड संवर्धन समितीस संदर्भाधीन क्र.२ च्या शासन निर्णयान्वये मुदतवाढ देण्यात आली होती. तसेच संदर्भाधीन क्र.३ च्या शासन निर्णयान्वये सदर गड संवर्धन समितीवरील अशासकीय सदस्यांच्या नियुक्त्या रद्द करण्यात आल्या होत्या. आता गड व किल्ले यांचे जतन व संवर्धन करण्याच्या दृष्टीने मार्गदर्शन करण्यासाठी मा. मंत्री, सांस्कृतिक कार्य यांच्या अध्यक्षतेखाली गड संवर्धन समितीची पुनर्स्थापना करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

या शासन निर्णयान्वये राज्यातील गड व किल्ले यांचे जतन व संवर्धन करण्याकरीता मार्गदर्शन करण्यासाठी मा. मंत्री, सांस्कृतिक कार्य यांच्या अध्यक्षतेखाली पुढीलप्रमाणे गड संवर्धन समिती स्थापन करणेस शासन मान्यता देण्यात येत आहे:-

अ.क्र.	मान्यवरांचे नाव	पदनाम
राज्यस्तरीय समिती		
१	मा. मंत्री, सांस्कृतिक कार्य, महाराष्ट्र शासन	अध्यक्ष
२	सचिव, सांस्कृतिक कार्य विभाग	उपाध्यक्ष
३	उप सचिव, सांस्कृतिक कार्य विभाग	सदस्य
४	श्री. संजय केळकर	सदस्य
५	श्री. पांडुरंग बलकवडे	सदस्य
६	श्री. प्र. के. घाणेकर	सदस्य

७	श्री. ऋषिकेश यादव	सदस्य
८	डॉ. पुष्कर सोहोनी	सदस्य
९	डॉ. सचिन जोशी	सदस्य
१०	श्री. अतुल गुरु	सदस्य
११	श्री. गिरिश टकले	सदस्य
१२	श्री. संकेत कुलकर्णी	सदस्य
१३	श्री. मुकुंद गोरक्षकर	सीएसआर प्रतिनिधी (संपूर्ण महाराष्ट्र)
१४	संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय, मुंबई.	सदस्य सचिव
विभागीय समिती		
कोकण विभाग		
१५	डॉ. जी. एस. महाडिक	सदस्य
१६	श्रीमती मृदुला माने	सदस्य
१७	श्री. प्रवीण कदम	सदस्य
१८	श्री. प्रवीण भोसले	सदस्य
पुणे विभाग		
१९	श्री. उमेश झिरपे	सदस्य
२०	श्री. पंडित अतिवाडकर	सदस्य
२१	श्री. संतोष हसुरकर	सदस्य
२२	श्री. श्रमिक गोजमगुंडे	सदस्य
२३	श्री. भगवान चिले	सदस्य
नागपुर विभाग		
२४	श्री. बंडु धोत्रे	सदस्य
२५	श्री. राहुल नलावडे	सदस्य
२६	श्री. अशोक सिंघ ठाकूर	सदस्य
२७	श्री. अशोक टेमझरे	सदस्य
नाशिक विभाग		
२८	श्री. महेश तेंडुलकर	सदस्य
२९	श्री. प्रशांत परदेशी	सदस्य
३०	श्री. अंकुर काळे	सदस्य
३१	श्री. राजेंद्र टिपरे	सदस्य
औरंगाबाद व नांदेड विभाग		
३२	श्री. राजेश नेलगे	सदस्य
३३	डॉ. प्रमोद बोराडे	सदस्य
३४	श्री. सतिश अक्कलकोट	सदस्य
३५	श्रीमती तेजस्विनी जगदिश आफळे	सदस्य
३६	श्री. शैलेश वरखडे	सदस्य

२. राज्यस्तरीय गड संवर्धन समितीची कार्यकक्षा पुढील प्रमाणे राहील:-

१. विभागस्तरीय समितीच्या शिफारशीनुसार राज्यातील असंरक्षित गड, किल्ल्यांची जिल्हानिहाय माहिती तयार करणे.
२. राज्यातील सर्व गडकिल्ल्यांचा संवर्धन विषयक आराखड्यासंदर्भात सल्ला देणे.
३. राज्यातील सर्व गड किल्ल्यांच्या संवर्धनासाठी कोणकोणत्या विविध उपक्रमांचे आयोजन करून जनजागृती करता येईल याबाबतचा सर्वंकष आराखडा तयार करणे.
४. गडकिल्ल्यांचे संवर्धनासाठी स्थानिक स्थानिक व्यक्ती स्वयंसेवी संस्था, विद्यार्थी व युवक संघटना महिला बचत गट यांना अधिकाधिक कशा प्रकारे सहभागी करून घेता येईल याचाही आराखडा तयार करणे.
५. स्थानिक व्यक्ती व संस्था यांच्यामार्फत गडकिल्ल्यांच्या विभागस्तरीय समितीच्या शिफारशीनुसार संवर्धनासाठी दत्तक योजना तयार करणे व त्यानुसार गडकिल्ल्यांच्या ठिकाणी स्थानिक स्वयंसेवी संस्था, महिला बचत गट, शाळा, महाविद्यालये यांच्यामार्फत नियमित स्वरूपात स्वच्छता मोहिम कशाप्रकारे राबविता येईल, याचा आराखडा तयार करणे.
६. गडकिल्ल्यांच्या क्षेत्रात असणारे खाजगी उद्योजक, कला शैक्षणिक संस्था यांच्या मार्फत त्या त्या गडकिल्ल्यांचे नकाशे तसेच इतर माहिती दर्शक फलक दर्शनी भागी लावता येतील याबाबतचा आराखडा तयार करणे.
७. गडकिल्ल्यांची माहिती देण्यासाठी विभागस्तरीय समितीच्या सहकार्याने स्थानिक युवक-युवती यांचे मार्गदर्शक म्हणून प्रशिक्षण शिबीर सुरू करणे.
८. या समितीचे अध्यक्ष यांनी निर्देशित केलेल्या सर्व गड किल्ल्यांच्या संवर्धनासाठी उपयोगी सूचना करणे व सल्ला देणे.
९. मा. अध्यक्षांनी सूचित केल्याप्रमाणे व निर्देशित केल्याप्रमाणे अहवाल तयार करून शासनास सादर करणे.
१०. मा. मंत्री, सांस्कृतिक कार्य यांना गड संवर्धनाबाबत वेळोवेळी जे प्रस्ताव येतात त्याबाबत मार्गदर्शन करणे, यासंबंधी सल्लामसलत करून तज्ञ म्हणून आवश्यक त्या शिफारशी करणे.

३. विभागस्तरीय समितीची कार्यकक्षा पुढील प्रमाणे राहील:-

१. संबंधित विभागातील गड-कोटांविषयी सर्वंकष माहिती गोळा करणे व जिल्हानिहाय किल्ले, गॅझेटिअर्स, तयार करण्यासाठी त्या-त्या विभागीय कार्यालयास मदत करणे.
२. त्या-त्या विभागातील किल्ल्यांच्या किल्ले निहाय जतन दुरुस्ती व संवर्धन कार्याबाबत शासनाला शिफारस करणे.
३. गड किल्ल्यांच्या संवर्धनाबरोबरच पर्यटकांना किल्ल्याचे पावित्र्य राखून व पुरातत्वीय नियमानुसार कोणत्या सुविधा देता येतील याबाबत शिफारस करणे.
४. या पर्यटन विकास कार्यक्रमात स्थानिक बचतगट, किल्ल्यावर काम करणाऱ्या संबंधित स्वयंसेवी संस्था आणि परीसरात राहणारे स्थानिक लोक यांचा रोजगार वाढीस कसा सहभाग असेल या विषयी विभागास शिफारशी करणे.

५. महाराष्ट्र शासनाच्या वैभव स्मारक संगोपन योजनेअंतर्गत किल्ले दत्तक घेण्यासाठी खाजगी उद्योजक, कॉर्पोरेट्स यांना उद्युक्त करणे. तसेच वैभव संगोपनाचे प्रस्ताव सी.एस.आर व स्वयंसेवी संस्थातर्फे कसे मार्गी लागतील याबाबत संस्थानां मार्गदर्शन करणे. तसेच या संस्था व संचालनालयाचे विभागीय कार्यालय यांचा समन्वय साधणे. आपापल्या कार्यक्षेत्रातील गडकिल्ल्यांच्या विकासासाठी मार्गदर्शक सुचना करणे.

०४. शासन निर्णय, वित्त विभाग, क्रमांक:प्रवास-२०१०/प्र.क्र.२/सेवा-५, दि.०३.०३.२०१० अनुसार समितीवर नियुक्त केलेल्या अशासकीय सदस्यांना रु.८९००/- व त्याहून अधिक ग्रेड वेतन असणाऱ्या अशासकीय कर्मचाऱ्यांच्या दराने प्रवास भत्ता व दैनिक भत्ता अनुज्ञेय असेल, मात्र त्यांना विमान प्रवास आणि रेल्वेच्या वातानुकूलित प्रथम वर्गाचा प्रवास अनुज्ञेय असणार नाही.

०५. शासन निर्णय, वित्त विभाग, क्रमांक:बैठक-२०१२/प्र.क्र.१/सेवा-५, दि.२४.०५.२०१२ मधील तरतूदीनुसार उपरोक्त प्रमुख मार्गदर्शन व सदस्यांना बैठक भत्ता अनुज्ञेय राहिल.

०६. या संदर्भात सर्व अशासकीय सदस्यांचा प्रवासभत्ता, बैठक भत्ता व दैनिक भत्ता यासाठी संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालय संचालनालय यांना आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यांत येत आहे. यासाठी खर्च " मागणी क्र. झेड्डी -२ पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग, २२०५ कला व संस्कृति (००) १०३. पुरातत्वशास्त्र, पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना, (०१) (०२) पुरातत्वशास्त्र संचालनालय (राज्य), (२२०५ १३३८) ५० इतर खर्च " या लेखाशिर्षाखाली त्या त्या वर्षी उपलब्ध होणाऱ्या मंजूर तरतूदीमधून भागविण्यांत यावा.

०७. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संकेतांक २०२२११३०१६३५५४२५२३ असा आहे हा आदेश डिजिटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सु. दि. पाष्टे)

अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

१. मा. मंत्री, सांस्कृतिक कार्य यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
२. सचिव (पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
३. उपसचिव (सांस्कृतिक कार्य) यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
४. संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
५. सर्व अशासकीय सदस्य (संचालक, पुरातत्व व वस्तुसंग्रहालये संचालनालय यांच्यामार्फत).
६. महालेखापाल -१ (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
७. महालेखापाल -२ (लेखा व अनुज्ञेयता), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
८. महालेखापाल -१ (लेखा परीक्षा), महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
९. महालेखापाल -२ (लेखा परीक्षा) महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.
१०. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई.
११. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
१२. निवड नस्ती, सां.का.३.